

Бялик О.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

У статті розкриваються різні підходи до статевого виховання учнівської молоді, які набули поширення в школах Західної Європи та Росії.

Different approaches to the youth sex education, which are widely used in the schools of Western Europe and Russia are revealed in the article.

Проблема статевого виховання молоді людини привертає увагу педагогів і вихователів у наш час особливо гостро, і саме зараз вона набуває все більшої актуальності, що супроводжується появою і розробкою численних методик і педагогічних технологій, які спрямовані на позитивне її розв'язання та впровадження у виховний процес.

Маючи численні нароби відомих вітчизняних вчених (В.П. Кравця, В.М. Оржеховської та ін.) слід відзначити, що результати соціологічних, психолого-педагогічних і медичних досліджень, які систематично проводяться в нашій державі з початку 90-х років минулого століття і до сьогодні, вказують на виражену тенденцію до підвищення сексуальної активності молоді. Це виявляється у стрімкому зростанні показників венеричних захворювань, ВІЛ-інфекції, СНІДу; прикро, що не зменшується кількість абортів серед молоді, збільшується відсоток дівчат, які залучаються до секс-бізнесу, що падає авторитет інституту сім'ї, і як результат – дедалі більше стає неповних сімей. Наявна ситуація вказує на необхідність проведення просвітницької роботи з молоддю щодо формування у них сексуальної культури. На жаль, на сьогоднішній день спостерігається байдужість багатьох державних інститутів до статевого виховання молоді людини, а статевоосвітніх програм у навчальних закладах як не було, так і немає.

Така ситуація характерна не тільки для нашого суспільства, а й для більшості країн Західної Європи та Росії, тому у нашій статті ми намагалися, запозичивши зарубіжний досвід, з'ясувати стан статевого виховання молоді у цих державах та які шляхи розв'язання цієї ситуації вони пропонують.

Аби об'єктивно оцінити рівень статевої вихованості учнівської молоді в різних країнах, ми розглянули протилежні у політичному, соціокультурному та економічному розвитку держави – Швецію, Польщу та Росію.

Історія шкільного статевого виховання Швеції нараховує близько ста років. Уже на початку ХХ ст. прихильники поширення серед молоді «корисних наукових знань» розпочали проводити відкриті лекції з анатомії і гігієни статевого життя, а в пресі з'явилася пропаганда засобів контрацепції. Згодом до дискусії приєдналися і вчителі, але спроби змінити освітнє законодавство зазнавали невдач. Комісії, які були створені і залучені до захисту здоров'я нації ще у 20-х роках минулого століття, розробили перші програми статевого виховання учнів, що проводилися у кілька стадій, запропонувавши його розпочинати з 1-го класу. Більш вдалі варіанти запропонували вчительські спілки у 30-х роках, коли пропонувалося в початковій школі здійснювати статеву просвіту, а в старшій – підготовку до сімейного життя, але були відхилені керівниками Міністерства освіти.

Прибічники шкільного курсу статевого виховання зробили все можливе, аби у середині 40-х років ХХ ст. королівським декретом курс був уведений як факультатив, а після створення спеціальних підручників із середини 50-х років набув статусу обов'язкового предмету [7].

Спочатку курс «Статеве виховання» носив науково-просвітницький характер, на якому йшла мова про статеву фізіологію, контрацептиви, засоби захисту здоров'я і ефективні способи отримання статевого задоволення. На жаль у процесі вивчення курсу майже не зверталася увага на шлюб і родину, на рівність між особистим і суспільним, між бажаннями і обов'язками цивілізованої людини.

Наслідки такого експерименту, як відзначала влада Швеції, були вражаючими. Виходячи з того, що ця країна має один із найвищих у світі рівень життя і повної безпеки, ситуація склалася досить катастрофічна. Саме в цей період було зафіксовано найвищу в світі кількість психічних хвороб, постійне зростання вагітності дівчаток-підлітків, масовість абортів, збільшення кількості народжень дітей до шлюбу, ріст агресії серед молоді, небачена кількість венеричних хворих та поширення різних форм сексуальності, що ведуть до деградації особистості [7].

З середини 70-х років влада Швеції змушена була змінити зміст курсу «Статеве виховання». Попередній науково-інформаційний підхід був змінений на виховний, що здійснювався через формування високої моральності й «неспоживацького» ставлення до партнера. Назва курсу була змінена на курс «Підготовка до статевих і міжособистісних зв'язків». До здійснення виховання і ведення занять у школах були залучені представники Церкви (у цій державі поширене Лютеранство), значно вдосконалювалося і розширилося застосування сучасних навчальних технічних засобів (кіно, телебачення тощо).

Але ці зусилля не виправили ситуацію, що виникла, не ліквідували наслідки періоду «наукового статевого інформування», тому в кінці ХХ ст. Швеція змушена була витратити великі кошти на медичне страхування, своєчасну обов'язкову діагностику і комплексне лікування підлітків обох статей. Усе це дало змогу тільки частково позбутися найгірших наслідків «практичного експерименту» середини ХХ століття, але за словами педагогів так і не повернуло суспільну мораль у сфері статевих стосунків до попереднього стану.

Значно виваженіше підійшли до розв'язання проблем статевого виховання у Польщі. У кінці 90-х років ХХ ст. Міністерство освіти своїм наказом увело до шкільних програм курс «Знання про статеве життя людини», розкриваючи зміст і методику його викладання.

Польща ще з середини ХХ ст. проводила широкі експерименти щодо впровадження у старших класах шкіл курсу «Підготовка до життя у родині». Та за період свого існування (близько 20-ти років) курс, на відміну від Швеції, так і не поширився на молодшу школу, а в старшій він виконував тільки допоміжну роль – доповнював цикл гуманітарних дисциплін і програм виховання. У 80-ті роки даний курс викладався у частині загальноосвітніх ліцеїв, у меншій половині технікумів, тому можна стверджувати, що тільки частина молоді була ознайомлена з ним, а тому його освітньо-виховний вплив був досить обмеженим.

Перехід Польщі до демократичного суспільства, введення до Конституції статті про необхідність поширення гуманістичних і релігійних цінностей, викликали дискусії щодо існування навчальних курсів зі статевого виховання. Проведений після дослідження аналіз результатів показав, що наслідки запровадження цих курсів не можна визнати позитивними, так як була відсутня спеціальна підготовка вчителів (серед викладачів курсу були гуманітарії, біологи, вчителі найрізноманітніших дисциплін); спостерігалася організаційна і тематична невпорядкованість проведення курсів, акцентування основної уваги було на загальних питаннях суспільної поведінки, недостатнє

методичне і технічне забезпечення навчального процесу.

Такі наукові дослідження були підтримані старшими школярами, які погоджувалися з важливістю курсу та прагнули отримувати цікаву інформацію від спеціально підготовленого вчителя.

Документи вищих освітніх органів Польщі кінця ХХ ст. вказують на те, що виклад курсу «Підготовка до життя у родині» має доручатися не просто педагогам з вищою педагогічною освітою, а лише тим з них, які «отримали післядипломну освіту у сфері наук про людину чи закінчили кваліфікаційні курси, зміст яких відповідає програмі з цього предмета» [3].

Сучасні науковці Польщі (Imielinski K., Hendler L., Kwiatkowski C.) значну увагу приділяють предметним умінням викладача даного курсу. Аби реалізувати визначені рішеннями Міністерства освіти Польщі цілі запровадженого курсу, вчені намагалися визначити найважливіші риси, якими повинен бути наділений педагог, який і виховуватиме школярів у статевому відношенні:

- 1) підтримка позитивного виховного впливу родини та єдність у цій сфері зусиль батьків і педагогічного колективу;
- 2) формування у молоді духовних цінностей, які є основою родини, здоров'я, суспільства;
- 3) надання знань про роль кохання; виховання поваги до представників протилежної статі, любові до дітей тощо;
- 4) допомога молоді правильно формувати стан статевої дорослості, відповідальності за власні дії та вчинки, належна підготовка до виконання функцій засновника молодої родини;
- 5) формування у молоді переконань, що родина і родинне виховання нових поколінь має найбільше значення;
- 6) надання молоді знань (належного обсягу і відповідно віку) про перебіг фізіологічного і психологічного розвитку людини.

Опитування учнівської молоді щодо бажаних якостей особистості викладача «Підготовки до життя у родині» виявило, що крім поєднання позитивних особистісних рис (емпатія, толерантність, високі комунікативні вміння та ін.) з широкими науковими знаннями та володінням методиками навчально-виховного процесу, повинна бути також і готовність учителя присвячувати багато часу своїм вихованцям. Виконання цієї вимоги молоді неможливе через перевантаженість вчителя-викладача своїми прямими обов'язками, а отже, вимагатиме зменшення кількості тижневих уроків або залучення звільнених від викладання професійних шкільних психологів [3].

У Голландії, наприклад, програми сексуального виховання для школярів є обов'язковими. Близько 26 % голландських підлітків переконані, що саме такі програми зіграли вирішальну роль у їхній сексуальній просвіті, а лише

5 % кажуть, що дізналися про тонкощі інтимного життя від батьків. До речі, тільки в цій країні показник ефективності сексуальної освіти один із самих високих в Європі: кількість випадків вагітностей серед школярів цієї країни в сім разів нижче, ніж у Великій Британії, в чотири рази нижче аналогічного показника в Німеччині і в два рази нижче, ніж у Франції [7].

Батькам корисно знати, що в деяких державах, згідно діючого законодавства, вони мають переважаюче право виховувати власних дітей у відповідності із своїми поглядами і традиціями. Для прикладу, в ісламських країнах статеве виховання як предмет заборонено раз і назавжди. За статистичними даними, в цих країнах практично немає абортів, а кількість статевих інфекцій і безплідних пар прирівнюється до нуля.

Було б доречним проаналізувати ситуацію, що склалася із статевим вихованням у Російській Федерації. Під час опитування, проведеного Інститутом соціології Російської Академії Наук, встановлено, що більшість опитаних підлітків (60 %) вважають, що самі у всьому добре орієнтуються і можуть потурбуватися про своє репродуктивне здоров'я. Для цього, на їхній погляд, достатньо користуватися засобами контрацепції від захворювань, що передаються статевим шляхом, та небажаної вагітності. Але більшість батьків (близько 80 %) переконані, що відповідальність за статеве виховання учнів підліткового віку лежить на дорослих, які повинні привчати дітей до особистої гігієни і до здорового способу життя, причому це, як вважають батьки, компетенція сім'ї, а не школи.

Однак учені переконалися в тому, що в російських сім'ях сексуальне виховання орієнтується головним чином на дівчаток – з ними на «гострі» теми спілкуються матері. Що стосується статевих виховання і особистої гігієни хлопчиків, то з ними ці проблеми обговорюють в півтора-два рази рідше, причому батьки бесідуєть неохоче. Це, на думку деяких дослідників (Каган В.Є., Колесов Д.В., Кон І.С.), може призвести до того, що майбутній чоловік, як батько сімейства, буде менш поінформований і менш відповідальний в дорослому сексуальному житті, хоча статистика це заперечує і вважає, що самі міцні сім'ї створюють молоді люди із сімей, де є наступність поколінь, в якій передаються моральні основи, але, на жаль, таких сімей стає дедалі менше.

У Росії кілька років тому обговорювалося питання про введення в школі предмету «Основи сексуальної грамоти», що викликало цілковите обурення в громадськості, так як одразу ж постало питання про те, хто і як повинен здійснювати таке виховання, і більшість знову ж таки сходилося на думці, що цим повинні займатися близькі люди – батько і мати, якщо вважатимуть це за потрібне. Вони переконані, що тільки ізолювавши дітей від негативного впливу відео, кіно, Інтернету, газет, реклами та оточення розбещених однолітків, можна говорити про статеве виховання молоді.

Повертаючись до України, слід зазначити, що нашій державі тільки

частково вдалося уникнути помилок Швеції через те, що ми не вдавалися до експериментів із сексуальною культурою в початковій і основній школах. Але в той же час, аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що в сучасних умовах недостатньо уваги звертається на питання утримання учнівської молоді від ранніх статевих стосунків. Це пов'язано насамперед з тим, що основна увага приділяється здебільшого формальній, одноманітній, страхітливій, а тому непривабливій для школярів інформації сексуального характеру (ВІЛ/СНІД, венеричні захворювання, небажана вагітність). Тому останнім часом все більше уваги учнівської молоді привертається до виховання цінностей сімейного життя (вірності, турботи про іншого), до виховання дитини в дусі статевої чистоти, совісті, сорому та скромності, піднесення честі та гідності як невід'ємних складових моральності, а основний наголос робиться на вихованні цнотливості сучасної молоді, що визначає основи здоров'я нації та утримання від статевих зв'язків як єдиної безпечної поведінки у статевих взаєминах. Тому, на думку багатьох учених, виховання цнотливості є важливою передумовою профілактики ранніх сексуальних інтересів школярів [1].

Крім того, нами були зроблені спроби визначити основні умови виховання цнотливості в сучасних школярів, до яких ми віднесли:

- 1) внутрішньою передумовою виховання цнотливості є природна сором'язливість, чистота, любов до батьків;
- 2) рівень загальної культури суспільства та сім'ї, який засвоює дитина, базується на традиційних цінностях, рідній мові, народній творчості;
- 3) виховання цнотливості опирається на культуру почуттів, культуру взаємин з людьми іншої статі через виховання стриманості, цінності незайманості, чистоти, шлюбу, а також підтримки батьківського авторитету;
- 4) розмови про еротику слід проводити в межах теми підготовки до шлюбу як складової цілісних подружніх взаємин [1].

Узагальнюючи розглянуті вище факти щодо статевого виховання молоді, що мали місце в країнах Західної Європи, Росії та на Україні, ми дійшли висновку, що переважна більшість педагогів різних держав знаходиться в постійному пошуку та впровадженні оптимальних шляхів вирішення проблеми статевого виховання та сексуальної культури молоді. Основна їхня увага зосереджується на виробленні ефективних форм та методів статевого виховання, які б допомагали уникнути багатьох помилок у розробці теоретичних засад сучасного виховного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко О.В. Педагогічні умови статевого виховання старших підлітків у позаурочній діяльності: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.07. – К., 2006. – 225 с.
2. Imielinski K. Zarys seksuologii i seksiatrii. – Warszawa, 1996. – 261 p.
3. Hendler L. Kompetencje nauczyciela przedmiotu «Wiedra o zyciu seksualnum czlowleka» // Pedagogika w systemie akademickiego ksztailceniа nauczycieli. – Bydgoszcz – Krakow, 1999.
4. Kwiatkowski C. Jak pokochac wlasns zone. – Warszawa, 1996. – 260 p.
5. Lopatkowa M. Nowozencom na droge. – Warszawa, 1979. – 142 s.
6. Wisloska M. Sztuka kochania. – Warszawa, 1985. – 270 s.
7. www.rfsu.su.